DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 22.03.2022 r.

Streszczenie pracy doktorskiej

Autor: Julia Kościuk-Załupka

Tytuł: Użytkowanie ochry we wstępym okresie neolityzacji od Lewantu po Kotlinę Karpacką / Usage of ochre on the verge of Neolithisation from Levant till Carpathian Basin

Promotor: profesor dr hab. Paweł Valde-Nowak

Przygotowano: 17.03.2022

Niniejsza rozprawa doktorska podejmuje tematykę użytkowania ochry w społecznościach schyłku epipaleolitu/mezolitu i początków neolitu na obszarze sięgającym od Lewantu, poprzez Anatolię i Bałkany po Kotlinę Karpacką. Tak szeroki zakres terytorialny pozwolił na drobiazgowe porównania materiału archeologicznego, prowadzące do uwidocznienia pewnych prawidłowości i wzorców, związanych z zastosowaniami ochry. Natomiast ze względu na wybór wstępnego okresu neolityzacji, chronologia pracy nie była stała, lecz obejmowała szczególny moment dziejowy, zawierający się mniej więcej w przedziale od 11 000 do 5 000 lat p.n.e.

W początkowej części pracy skupiono się przede wszystkim na dokładnym opisie ochry - jej właściwościach, minerałach współwystępujących oraz typowych warunkach jej powstawania. Dołączona została również zwięzła analiza dostępnych metod geochemicznych, przydatnych przy charakteryzowaniu ochry. Na podstawie takiego zestawienia dokonano wyboru metod, które zostały zastosowane wobec zebranych prób w dalszej części pracy.

Następnie przedstawione zostało tło kulturowe, ze szczególnym podkreśleniem: (1) dychotomii na linii sakralne-świeckie oraz (2) kontynuacji niektórych elementów i zwyczajów. Na tej podstawie możliwe były dalsze rozważania, dotyczące wzorców zastosowań ochry, z zachowaniem wspomnianego podziału na użytkowanie codzienne i rytualne.

Kolejnym elementem pracy było przeprowadzenie badań laboratoryjnych dla zebranych prób ochry zarówno z kontekstów archeologicznych jak i geologicznych za pomocą metod SEM, EDS, BSE i mikroskopii optycznej. Dzięki otrzymanym wynikom udało się udowodnić, iż takie próby bardzo dobrze korespondują z wybranymi metodami fizykochemicznymi. Miało to na celu sprawdzenie możliwości porównania tych materiałów. W dalszej kolejności pozwoliło to na wyprowadzenie tez, dotyczących kontaktów międzygrupowych i wstępne ustalenie tras, wiodących do wychodni ochry.

Ostatni punkt pracy stanowiło dokładne zestawienie zaobserwowanych kontekstów ochry w warstwach archeologicznych. Ujawniło to pewne wzorce, wyraźnie kontynuowane przez omawiane

społeczności. Jednak najważniejszy wniosek wynikający z zebranych danych dotyczył silnych powiązań kulturowych pomiędzy grupami epipaleolitycznymi/mezolitycznymi a ludnością o gospodarce neolitycznej. Stanowi to bardzo ważną tezę zwłaszcza dla obszarów, na których ślady działalności społeczności przedneolitycznych są znikome i pozwala tym samym na częściową rekonstrukcję ich światopoglądu.

DZIEKANAT
Archeologia/History UJ
Data wpływu 22.03.2022

Summary of the doctoral thesis

Author: Julia Kościuk-Załupka

Title: Usage of ochre on the verge of Neolithisation from Levant till Carpathian Basin

Supervisor: profesor dr hab. Paweł Valde-Nowak

Prepared: 17.03.2022

In the presented dissertation, there was undertaken the topic of ochre utilization among the societies of the Late Epipalaeolithic/Mesolithic and Early Neolithic on a terrain reaching from Levant, via Anatolia and the Balkans to the Carpathian Basin. Such a wide territorial range allowed for meticulous comparisons of the available archaeological data, leading to marking of the emerging patterns of ochre usage. Moreover, due to the election of the special moment of Neolithisation, the time frames were not stable and could be included into the interval between 11 000 and 5 000 BC.

In the first part of that dissertation, there were undertaken trials of exact characterization of ochre, its properties, co-occurring minerals, as well as typical geological background of its formation. There was also led a concise summary of the available geochemical methods, useful for ochre specification. On that basis there was made a decision, concerning the methodological assemblage, applied for the gathered samples.

The next part comprised of the discussion concerning the cultural background, with special underlining of: (1) the dichotomy between the sacral and the profane spheres and (2) continuation of some elements or behaviors among the discussed societies. In the light of this debate it was possible to present the contexts of ochre finds, maintaining the mentioned division on sacral and profane uses.

Moreover, there were led laboratory examinations by means of SEM, EDS, BSE and optical microscopy for the gathered samples of both archaeological and geological character. Thanks to the obtained results it was proven, that the specimens responded well to the elected methods and could be differentiated on that basis. The aim of such analyzes was to check the possibility of comparison among the samples of varied background. That in turn allowed to hypothesize on the connections between the societies and set the mean distances to the ochre outcrops.

Lastly, the ochre contexts in archaeological layers were accurately characterized and compiled. Thanks to that, the patterns of its usage were revealed, with underlining of continuing behaviors among the discussed societies. Moreover, in the light of the gathered evidences there appeared a remark on a strong connections between the Epipalaeolithic/Mesolithic groups and the

Neolithic communities. Such thesis is especially vital for the discussion about the pre-Neolithic societies on the terrains, where discovered evidences are scarce and insufficient for more accurate reconstruction of the habitat.